

REVOLUCIÓ LIBERAL I GUERRA CIVIL A CATALUNYA (1833-1840)

MANUEL SANTIRSO RODRÍGUEZ

Sota aquest títol i amb la forma de tesi doctoral, el 18 de novembre de 1994 vaig presentar¹ el que de moment és l'últim resultat d'un programa personal d'investigació sobre les darreres etapes de la revolució burgesa a Catalunya. Com que volia que la tesi doctoral prengués la forma de síntesi general, abans de abordar-la vaig explorar el material disponible i vaig fer-ne una valoració a un treball de doctorat. En resum, hi afirmava que existia un gran volum bibliogràfic per a l'estudi del període 1833-1840 a Catalunya, certs fons documentals prometedors (als arxius centrals a Madrid i a les diputacions catalanes) i alguna deficiència notable en l'últim aspecte, com ara la que es derivava de l'ignorant destí de l'arxiu de la Capitania General de Catalunya. Finalment, aquesta avaluació prèvia incloïa un recorregut per la historiografia de la revolució liberal i la Guerra Civil dels set anys, amb el qual pretenia mostrar els profunds canvis que havia sofert la concepció d'aquests dos processos des de les cròniques immediatament posteriors fins a la diversitat de perspectives dels nostres dies, tot passant per un relatiu oblit finisecular, per l'ofensiva tradicionalista dels anys quaranta del segle xx i per la recuperació del sentit històric que s'inicià amb Jaume Vicens Vives i altres historiadors.

Com he dit, desitjava que el següent pas de la investigació no es limités a un sol aspecte del dens període 1833-1840 i que, pel contrari, abastés el conjunt, ni que fos més superficialment. Em calia, doncs, relacionar unes quantes sèries de fets històrics, que poden resumir-se així: el desenvolupament de la revolució liberal, l'evolució de la causa carlina, el curs de la Guerra Civil i, finalment, el context espanyol i europeu de cadascuna d'aquestes línies. L'única tècnica que em semblà correcta per a assolir aquest objectiu va ser atènyer-me a un ordre estrictament cronològic i sobre aquest esquelet bastir una narració i una interpretació simultànies. Amb l'excepció parcial de l'anàlisi del fenomen carlí (més sociològica i quantitativa), he estructurat la tesi doctoral a partir d'aquest esquema, el que explica que el resum que figura a continuació també s'hi ajusti en bona mesura.

ELS PRINCIPALS ESDEVENIMENTS

L'any 1830 s'obrí un dels cicles que configuren el ja tòpic esquema de les revolucions burgeses a Europa. Els èxits més remarcables d'aquesta etapa van ser que la *revolució del juliol*

1. Va presidir el tribunal el Dr. Alberto Gil Novales (Universitat Complutense de Madrid) i els vocals van ser: Dr. Pedro Ruiz Torres (Universitat de València), Dr. Juan Sisínio Pérez Garzón (CSIC), Dra. Anna Maria Garcia Rovira (Universitat de Girona) i Dra. Irene Castells (Universitat Autònoma de Barcelona).

col·locà al tron de França el *rei burgès* Lluís Felip d'Orleans, que Bèlgica se secessionà del regne dels Països Baixos i adoptà una constitució liberal i, fins i tot, que l'any 1832 s'aprovà al Regne Unit una important reforma electoral. Malgrat tot això, l'ordre de la Santa Aliança encara se sostenia a l'Europa dels trenta del segle XIX, i no és gens estrany que tant els estats absolutistes de Rússia, Àustria, Prússia, Holanda, Roma i els estats italians com els corrents absolutistes de França, Portugal i Espanya actuessin amb una unitat d'acció i d'objectius que el liberalisme no sempre va demostrar. Així, entre 1830 i 1832 la monarquia de Lluís Felip suportà la contrarevolució legitimista, Portugal va patir una guerra civil entre liberals i miguelistes entre 1832 i 1834 i, finalment, a Espanya tingué lloc la Guerra Civil dels set anys.

No obstant això, el conflicte espanyol no va ser una simple jugada de la partida d'escacs geopolítica de la Restauració, car també derivà de causes internes i entrelligades de la magnitud de la decadència del feudalisme desenvolupat, la fallida econòmica de la monarquia i la complexa successió de Ferran VII. Però l'any 1832, després dels esdeveniments de la Granja, els absolutistes *ultres* van ser foragitats del comandament de l'exèrcit i començà una certa obertura política amb els primers decrets d'amnistia, mentre el poder efectiu passà a mans dels *crístins*, un grup de militars d'alta graduació, negociants i grans nobles que es movia al voltant de la regent Maria Cristina i del qual formaven part destacada alguns catalans, com ara el banquer Gaspar de Remisa i el general Manuel Llauder.

Des d'aleshores fins a mitjan 1835, al Principat va transcórrer una fase molt interessant, perquè va ser la versió catalana de la transició cap al nou estat liberal-burgès i alhora el primer assaig d'una forma d'entendre el poder que tendiria a repetir-se els decennis següents. Allò que els contemporanis anomenaren anacrònicament però descriptivament *despotisme il·lustrat* va ser un sistema polític patrocinat per l'elit econòmica catalana —o més aviat barcelonina— i organitzat per la Capitania General, dirigida durant els últims mesos del regnat de Ferran VII i els primers anys de la Regència de Maria Cristina pel general Llauder. Aquest obtingué un considerable èxit en la posta en pràctica del programa *crístí*, ja que durant el seu mandat es reconstruïren els centres ideològics burgesos i foren integrats els liberals més possibilistes.

Tot just després que morís Ferran VII, els carlins s'aixecaren i s'establiren a les serralades interiors de Navarra i les Bascongades, però a Catalunya no va esclatar una revolta carlina. En lloc d'un moviment de contestació *des d'avall*, hi va començar una rebel·lió armada que, no obstant això, no va ser precedida per un augment de la violència política. Després del fracàs d'accions com ara la de Prats de Lluçanès, algunes petites partides faccioses endegaren la seva activitat a les àrees de muntanya enmig de la indiferència o el rebuig de la població rural. Més endavant, fins a la primavera de 1834, la dinàmica carlina al Principat va ser producte de l'evolució de la causa del pretendent al Nord i de la mobilització en favor seu de l'absolutisme europeu, el qual aprofità l'ample tram de frontera permeable de Catalunya per a fer-hi passar la seva ajuda al carlisme català.

Gràcies a aquest factor extern, la contrarevolució espanyola i internacional potser hauria reeixit en la seva pretensió de fer esclatar la Guerra Civil a Catalunya, però només si, com a 1822 i 1827, la inacció governamental hi hagués contribuït. Però aquest cop, la Capitania del Principat

va contrarestar els efectes de l'ajuda exterior i va sufocar amb celeritat i duresa els dos intents carlins de més gran perill: la invasió de Carnicer des del Maestrat (abril de 1834) i el desembarcament de Romagosa (setembre del mateix any). En certa part, l'eficàcia del dispositiu bèl·lic muntat per la Capitania s'originà en la creació de les unitats de Voluntaris d'Isabel II, una hàbil reconversió dels Voluntaris Reialistes amb la qual treballadors de Barcelona, Reus i altres poblacions s'allistaren a les banderes de la Reina i feren front als carlins a canvi d'una quantitat equivalent a un jornal. Dirigits per uns oficials entre els quals hi havia molts líders de la posterior revolució, els Voluntaris d'Isabel II reforçaren l'exèrcit regular en una lluita dins la qual la Milícia Urbana de les principals ciutats no s'hi destacà.

Mentre, el Govern Zea Bermúdez es mostrava políticament immobilista i militarment inepte, de forma que el *lobby* cristià a Madrid va pressionar a finals de 1833 tot cercant un canvi. En part degut al manifest a la Regent del general Llauder, Zea va ser substituït pel liberal històric Martínez de la Rosa, i semblava que per fi s'engegarien les urgents reformes polítiques i econòmiques i la marxa de la guerra milloraria, però no va ser així. En comptes d'aplicar un programa liberal, per molt tímid que fos, els nous governants instauraren un sistema de *justo medio* que no s'apuntà més triomfs que la promulgació de l'insuficient Estatut Reial i la signatura del tractat internacional de la Quàdruple Aliança. Vist el cas, el cercle cristià de notables va voler modificar de nou el rumb polític mitjançant l'entrada de Llauder al Ministeri de la Guerra, però els liberals se'n defensaren amb el *pronunciamiento* de 17-18 de gener de 1835, que va servir per a retornar a Llauder a Catalunya, per a donar-li un nou sentit a la lluita entre fraccions liberals i per a tallar els canals de comunicació entre les autoritats de Madrid i les de Barcelona.

Com que el Govern Martínez de la Rosa havia fet patent la seva ineficàcia i els cristins de Catalunya no havien pogut aplicar les seves receptes a escala nacional, durant la primera meitat de 1835 agafà volada una oposició liberal que criticà tant el Govern de Madrid com la Capitania del Principat. Malgrat tot, aquests atacs no eren el problema essencial d'ambdós sistemes polítics: la situació econòmica feia inajornable la liquidació del feudalisme, però ni els liberals del *justo medio* ni els cristins catalans no gosaren d'emprendre-la. En conseqüència, la iniciativa passà als sectors populars i al liberalisme opositor, els quals de seguida es marcaren com a primer objectiu l'eliminació del clergat regular, el més odiat per la seva riquesa, la seva falta de funció social clara i les seves simpaties envers l'absolutisme.

Encara que ja s'havien donat els precedents del motí anticlerical del juliol de 1834 a Madrid i el molt pròxim de la crema de convents a Saragossa el 5 de juliol de 1835, l'exclaustració forçosa i violenta només es transformà en un moviment amb sentit revolucionari des del moment en què va radicar-se a Catalunya. Primer van cremar els monestirs de Reus i les seves rodalies el 21 de juliol de 1835, quatre dies després el fenomen es repetí a Barcelona i, per fi, els últims dies del juliol i els primers de l'agost els incendis de convents i/o les expulsions de frares abastaren tot el Principat, on les començaren els soldats i els Voluntaris d'Isabel II, les ataren els milicians i els liberals de les localitats per les quals aquells passaven i les secundaren de vegades els camperols.

Al començament de l'agost de 1835, quan el moviment d'exclaustració forçosa encara s'estenia per tota l'Espanya oriental a Barcelona va posar-se en marxa una nova revolució de caire

més polític, que s'inaugurà amb l'assassinat del general Bassa i la crema de la fàbrica Bonaplata i significà la fi del mandat de Llauder. D'altra banda, aquesta segona revolució catalana de l'estiu de 1835 comunicà el seu impuls a l'Aragó, València, Múrcia i altres llocs, i acabà forçant la caiguda del Govern del comte de Toreno i l'ascens de Mendizábal. Al Principat s'obrí el període de les Junes (primer d'Autoritats, després Auxiliar Consultiva i finalment Superior Governativa), que va ser l'època en què les llibertats formals arribaren a un més gran nivell i el liberalisme radical demostrà més dinamisme. Els *progressistes* opositors del començament del 1835 (els Raüll, Gironella, Borrell, Abascal i altres) tingueren un rellevant paper a les Junes, que poden ser caracteritzades com a organismes netament liberals —i, per tant, revolucionaris— però no rupturistes. Els nous dirigents ocuparen el poder un breu temps, mentre la seva presència al front de la revolució va servir per a dictar mesures que no haurien pogut impulsar polítics més dretans, però els progressistes deixaren veure dues febleses que l'alta burgesia catalana no estava disposada a passar per alt: no aconseguiren d'assimilar o immobilitzar els radicals i a la guerra no se'n sortiren. El panorama polític català canvià una mica a partir del novembre de 1835, quan va prendre possessió de la Capitania Francisco Espoz y Mina. Aquest general va servir els interessos de la plutocràcia barcelonina, però, al mateix temps, va emprar el seu prestigi personal i una bona quantitat de demagògia per tal de poder controlar els radicals, que l'idolatraven. Mina acceptà —o encoratjà— l'assassinat de presos carlins del dia 4 de gener de 1836 a Barcelona i, això no obstant, també va ser el responsable de les deportacions dels qui encapçalaren la proclamació de la Constitució de Cadis l'endemà.

En arribar l'estiu de 1836 a Espanya es posà en marxa un nou moviment revolucionari, que aquesta vegada va partir del sud de la Península i va tenir la Constitució de 1812 com a lema i programa. A Catalunya, però, en aquells moments ja començava una baixamar conservadora que afavorí que al Principat no hi hagués juntes revolucionàries ni revolució d'agost de 1836 pròpiament dita.

Una de les causes que la revolució de 1836 no arrelés a Catalunya va ser que el país era en aquells moments un autèntic teatre de guerra, allò que no havia estat fins a l'estiu de 1835. A partir d'aquesta última data, els facciosos catalans avançaren constantment degut a l'auxili que els arribà del territori carlí del nord via França o Andorra i a la tramesa d'una expedició militar de suport —l'anomenada expedició Guergué—, que amb la seva força possibilità l'augment del nombre de reclutats carlins fins a una xifra (uns 20.000 homes) que no es repetiria mai més.

Ja a la fase de les Junes havia començat a créixer el dèficit econòmic de l'exèrcit governamental, en tant que el seu comandament fou confiat durant mesos sencers a interins que no van definir un pla de guerra clar. Per tal de donar solució a l'últim problema, Espoz y Mina va imposar una estratègia mòbil que no era més que la repetició del sistema que havia aplicat durant l'època del Trienni liberal, quan els camperols van ser reprimits perquè se'ls considerà afectes a la contrarevolució. Per aquest i altres errors, l'estratègia de Mina féu crisi a l'estiu de 1836: els soldats de la reina a Catalunya s'escamparen i s'esgotaren en una munió d'escaramusses gens decisives, o conegueren aclaparadores desfetes o, finalment, s'abateren sobre el camp català per tal d'aconseguir els proveïments que els mancaven.

L'última raó del negatiu balanç militar del període 1835-1836 rau en el fet que el bàndol liberal hagué de patir un *guerra dins la guerra* que no afectà al bàndol carlí. Quan, a partir de la revolució de 1835, els radicals de la ciutat de Barcelona s'integraren a la Milícia i es negaren repetidament a combatre als carlins al camp de batalla, van posar els dirigents del nou règim davant d'un greu dilema que no va resoldre's fins dos anys més tard, i encara així d'una forma provisional. Els liberals progressistes no volien desfer-se d'una Milícia que utilitzaren moltes vegades com a plataforma política però que sovint no pogueren controlar; per contra, els liberals moderats endevinaren que la nova hegemonia burgesa no necessitava només la conquesta de l'Estat, sinó que aquest tingués al seu torn el monopoli de la violència. Així doncs, era necessari desfer-se de la Milícia o, almenys, desnaturalitzar-la.

Cap a la tardor de 1836 el desarticulat exèrcit isabelí obeïa un altre cop les poques ordres d'uns caps interins, en tant que els facciosos es movien per tot arreu, causaven grans danys materials i tallaven les comunicacions terrestres. A Barcelona, els progressistes copaven el poder local i tornaven a mostrar les mateixes febleses del final de 1835, car l'agitació ultraliberal reapareixia i la Milícia continuava resistint-se a la seva mobilització. Després que la nova entrada en vigor de la Constitució de 1812, la gran burgesia del Principat considerà que s'havia ultrapassat el llistó del qual era políticament acceptable, de manera que va decidir capgirar una situació política que no tolerava i que no feia avançar en una guerra que ja li estava fent perdre diners. Dins d'aquest context, a les darreries de 1836 s'inicià una reacció moderada que va començar amb la difusió de falsos programes radicals, va continuar amb provocacions a elements d'esquerra i va concloure tot foragitant els progressistes del govern de la capital. Aquests i els radicals respongueren els atacs moderats amb les insurreccions defensives del gener i el maig de 1837, que varen ser protagonitzades gairebé en exclusiva per la Milícia Nacional. Els aixecaments demostraren sobretot que l'hora del liberalisme utòpic havia passat i que l'oligarquia catalana era ben capaç de recórrer a qualsevol expedient per tal que la societat que naixia es conformés tan sols als seus interessos.

Mentre tot això succeïa a Catalunya, a Espanya la revolució liberal estava arribant a un punt sense retorn. Després que la reina regent comencés negociacions secretes de transacció amb els carlins, aquests últims van voler trencar la situació d'aturada de la guerra mitjançant una expedició encapçalada per l'infant Don Carles en persona. A Madrid, mentrestant, el nou règim es consolidava amb la Constitució de 1837, la llei electoral complementària o l'abolició parcial de delmes i primícies, però el Govern Calatrava-Mendizábal tornava a fracassar en la gestió de la guerra. A l'estiu, al front del Nord tingué lloc una sèrie de motins de soldats i es notà agitació entre els comandaments militars. Després de la insubordinació dels oficials de la brigada Van-Halen a Pozuelo de Aravaca i de la intervenció d'Espartero, la regent va prescindir de Calatrava i Mendizábal i nomenà el 18 d'agost un nou executiu presidit per Bardají, el qual va dictar de seguida la seva disposició més transcendental: una norma definitiva sobre drets senyoriais obertament favorable als vells senyors. La revolució liberal es va tancar amb aquest acord sobre la liquidació de la feudalitat laica, però la guerra contra els absolutistes no s'havia acabat, de manera que calgué un altre pacte entre polítics, militars i Regència mercès al qual els polítics deixarien que els militars fessin la guerra a la seva manera i acceptarien la preponderància

temporal d'*espadones* com ara Espartero, en tant que els militars no intervindrien en política a través de *pronunciamientos*. Els efectes d'aquest acord tàctic no es feren esperar, ja que si el 12 de setembre de 1837 l'*Expedició Reial* carlina es trobava a les portes de Madrid el dia 13 reculava cap al nord sense haver emprès cap acció sobre la Cort.

La versió catalana d'aquest pacte va ser particular, perquè significà l'establiment de la dictadura militar del baró De Meer, entre l'octubre de 1837 i el juny de 1839. Després d'enllestir les lluites polítiques de Barcelona mitjançant la deportació dels líders d'esquerres i gràcies a la complicitat dels moderats i alguns progressistes penedits, De Meer i els seus col·laboradors s'ocuparen de la feina de guanyar-li la guerra a l'enemic carlí, que per fi havia aconseguit dominar part del territori català i establir-hi un govern provincial. La burgesia catalana va donar a De Meer tots els mitjans possibles per tal que funcionés un sistema de guerra que consistia a ofegar als carlins dins d'una àrea pobra i cada vegada més petita, amb la qual cosa també es feia possible la recuperació econòmica a la part del Principat que estava sotmesa a les armes de la reina. Afegint-hi centralització administrativa i disciplina en el si de l'exèrcit, aquests objectius s'anaren aconseguint fins a la primavera de 1839, quan el sistema de De Meer xocà amb les necessitats de l'Estat central i la seva voluntat de reabsorbir els poders autònoms que la guerra havia anat generant. Valdés va substituir De Meer el juny de 1839, i un parell de mesos més tard el conveni de Bergara entre Espartero i Maroto finia la campanya del Nord. Això no obstant, a Catalunya la guerra no va acabar fins al juliol de 1840, després d'un seguit d'intents infructuosos de pacificació negociada.

ELS LINIaments DE CLASSE

La conducta dels grups socials superiors al llarg de la revolució i la Guerra Civil va ser la que dictà en cada cas la voluntat de salvaguardar els seus interessos materials durant la difícil transició des de l'Antic Règim cap a la nova societat burgesa. No obstant això, com que el feudalisme desenvolupat a Catalunya presentava la particularitat de l'enorme pes econòmic de l'Església catòlica, aquest tret condicionava el desmantellament del vell ordre social. La prosperitat de la burgesia i la supervivència dels nobles gràcies a la seva transformació en propietaris era incompatible amb que l'Església retingués les seves propietats, perquè llavors no hi havia marge per a cap mena de redistribució de la riquesa. Per tant, el retorn als seus compradors dels béns desamortitzats al trienni i l'entrada al mercat de la resta de propietats eclesiàstiques esdevingué de seguida si més no el punt sense possible transacció, la matèria que determinà més nítidament els antagonismes de classe. Així les coses, la burgesia de tots els tipus havia de militar del cantó de la revolució liberal, car necessitava la remoció dels obstacles al creixement econòmic o, com a mínim, la possibilitat de fer inversions clàssiques en béns immobles. Simètricament, l'ànima del bàndol contrarevolucionari era per força l'Església, que veia com les seves propietats esdevenien la moneda de canvi de la revolució.

Pel contrari, la liquidació del feudalisme laic va ser objecte d'una llarga i complexa negociació, de forma que els nobles s'apuntaren al bàndol liberal o a l'absolutista segons la situació en què es trobaren per a fer seves les noves regles capitalistes. D'acord amb aquest criteri,

la major part de la nombrosa petita noblesa catalana —els cavallers i els ciutadans honrats— s'adherí permanentment a la causa d'Isabel II, i àdhuc destacà en la seva direcció. La noblesa titulada, en canvi, va decantar-se pel carlisme fins que la qüestió de les senyories es resolgué de forma favorable als antics senyors; més tard, a partir de 1838, els aristòcrates catalans van anar marxant de les files de Don Carles cap a l'exili, on esperaren poc temps l'indult i la reconciliació. Per a acabar, les grans cases nobles castellanes amb interessos a Catalunya van ser partidàries de la reina fins a 1835-1837, quan la radicalitat de la revolució ocasionà que alguns títols de Castella iniciessin una retracció més antirevolucionària que no pas contrarevolucionària; no obstant això, quan es van esvaïr els dubtes sobre què passaria amb els antics senyorius jurisdiccionals, la pràctica totalitat de la gran noblesa del Regne s'instal·là per sempre més al camp isabelí, encara que dins de posicions moderades.

L'edificació d'un estat liberal només va ser possible, però, després de la victòria sobre una contrarevolució armada, un triomf per al qual no hi havia prou amb una geopolítica més favorable que la dels anys vint ni amb que la major part de la noblesa obtingués garanties que seguiria inclosa dins la classe dominant. Al capdavant, el bàndol isabelí no hauria guanyat la guerra sense la intervenció de les masses al seu favor. En aquest sentit, la contribució popular a l'arribada d'una nova societat i un nou estat va presentar tres formes essencials: primera, la resistència antisenyorial passiva no pagant drets senyoriaus, delmes i altres exaccions feudals, amb la qual cosa s'accelerà l'enfonsament de la base de la vella societat; segona, la resistència antisenyorial activa amb la crema dels convents i l'exclaustració forçosa; i tercera, l'acció armada contra els servidors dels privilegiats, val a dir el combat contra els carlins.

Encara que les classes populars com a conjunt es decantaren pel bàndol governamental, els seus diversos components van actuar de forma diferent segons la seva posició en l'escala social, la seva residència rural o urbana i el seu grau de proximitat a la guerra. Per això, els habitants de la Catalunya rural atacaren els convents i les partides carlines (al camp de Tarragona i al sud de Barcelona, especialment), resistiren amb pocs mitjans l'embat de les faccions (al pla de Lleida o al delta del Llobregat, per exemple) o hagueren de rendir-se a la pressió absolutista (a les comarques muntanyenques del Prepirineu). En part perquè la guerra no va afectar directament les ciutats més grans, els comportaments de les classes populars urbanes van ser més variats, ja que des dels primers moments s'hi operà una divisió social de funcions polítiques i militars. Així, la menestralia i la petita burgesia de Barcelona i de Reus formiren la Milícia Nacional, que va prendre una part molt activa dins les lluites polítiques però gairebé no va combatre els carlins al front, mentre els jornalers només participaren en l'exclaustració i en aquelles bullangues amb objectius econòmics més ben definits i, no obstant això, participaren, féu la guerra juntament amb els soldats de l'exèrcit regular, compost en la seva major part per pobres de fora de Catalunya.

Existeix, però, una gran diferència entre afirmar que les classes subalternes catalanes feren una aportació decisiva a la victòria liberal a la guerra i a l'èxit de la revolució i assegurar que van ser liberals, o proliberals. Bona part dels petits burgesos i els menestrals de les principals ciutats del Principat, així com els camperols benestants i la burgesia rural, demostraren una adhesió inequívoca a un programa liberal quasi tan esquemàtic com el carlí, però és bastant difícil

trobar manifestacions d'entusiasme més avall d'aquestes capes mitjanes. No pot esperar-se una altra cosa després de més d'un quart de segle de lluites polítiques i conteses civils, i davant les poques possibilitats de guany que les reformes oferien als grups socials inferiors. Amb tot, la capacitat d'adoctrinament dels dirigents i el sentit pràctic de les classes populars portaren a molts components d'aquests grups a valorar elements com ara el creixement econòmic, la desaparició de les càrregues feudals, el canvi del cicle de preus i fins i tot les llibertats individuals que s'instauraren. Per aquests motius, el *poble menut* urbà, la major part dels camperols i els jornalers de la ciutat i el camp rebutjaren la contrarevolució carlina o, si més no, acceptaren el règim liberal com a mal menor.

També hi ha una considerable distància entre dir que les classes populars van estar, en general, del cantó isabelí i sostenir que les partides carlines no es nodriren de jornalers i artesans, ja que és una veritat acceptada que així va ser. Avui dia hi ha dues interpretacions d'allò que s'acostuma a dir la *base social* del carlisme: una sosté que els pagesos, l'Església i els nobles catalans van ser carlins, *ergo* el carlisme fou la justa causa de la majoria del catòlic poble català, i no el liberalisme ateu i materialista; l'altra interpretació afirma que els camperols catalans no van ser carlins, sinó antiliberals, perquè tant durant el Trienni com durant la Regència el nou ordre econòmic els tractà pitjor que el vell.

No obstant això, si hom es fixa als fets l'enigma dels camperols carlins desapareix tot d'una, perquè a la Guerra Civil de 1833-1840 el camperolat català ni va fer costat al carlisme, ni hi milità ni va contreure amb els senyors cap mena d'aliança circumstancial. A part de la crònica de la contesa, la inexistència de la *base popular* del carlisme català es demostra perquè cap població de Catalunya no es lliurà voluntàriament als carlins en tota la guerra, perquè la geografia del carlisme no va ser estable ni independent del curs del conflicte, perquè si Catalunya no tingués frontera amb França i amb Andorra potser no caldria parlar de carlisme català, perquè el nombre d'enrolats amb els facciosos minvà dràsticament més d'un cop, perquè no va haver una relació significativa entre el grau d'empobriment d'una zona i la quantitat de combatents carlins que aportà i perquè la major part dels facciosos eren massa joves com per a ser moguts per greuges antics.

Després de seguir amb cert detall l'evolució de la guerra, la resposta a la pregunta de per què hi va haver carlins a Catalunya durant 1833-1840 és bastant diferent a les hipòtesis vigents. La majoria dels qui combateren a favor de Don Carles ho van fer perquè els hi obligà un exèrcit carlí de fora del Principat, perquè no van ser les tropes isabelines sinó les carlines les que dominaren les contrades on vivien i perquè els carlins van pagar un sou per guerrear que era imprescindible a un temps tan difícil. Ultra això, la minoria que dirigí les guerrilles va lluitar perquè la guerra havia esdevingut la seva forma de vida els últims anys i perquè la guerra era una de les poques formes de promoció social que tenia a l'abast.